

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Назва освітнього компонента <i>Нормативний/вибірковий</i>	Навчальна (лексикографічна) практика обов'язковий
Ступінь освіти Бакалавр/магістр/доктор філософії Освітня програма	Бакалавр Середня освіта. Українська мова і література
Рік викладання/ Семестр/ Курс (рік навчання)	<i>2023-2024/ VI семестр / III курс</i>
Викладач	Митяй Зоя Олегівна
Профайл викладача	http://filolog.mdpu.org.ua/sklad-dekanatu-filologichnogo-fakul/kafedra-ukrayinskoyi-movi/sklad-kafedri-ukrayinskoyi-movi/mityaj-zoya-olegivna-zaviduvach-kafedri/
Контактний тел.	097 738 80 23

E-mail:	Mzo63719@gmail.com
Консультації	<i>Онлайн-консультації:</i> через систему ЦОДТ МДПУ ім. Б. Хмельницького

1. АНОТАЦІЯ

Навчальна (лексикографічна) практика посідає важливе місце в підготовці вчителя-філолога. Вона спрямована на формування знань про місце теоретичної і практичної лексикографії серед інших мовознавчих дисциплін; наукові праці з проблем історії, теорії, методики та практики лексикографії; основних дослідників, що працювали у сфері теоретичної і практичної лексикографії; аспекти й методи дослідження в лексикографії; базові принципи та підходи до лексикографічної типології; основні теоретичні і практичні моделі укладання словників; базові терміни практичного словництва; традиційні і новаторські технології в українській лексикографії тощо. за результатами проходження практики здобувачі повинні вміти використовувати словники в практичній діяльності; класифікувати словники за типом семантичної інформації та за прагматичною потребою споживача інформації; аналізувати концепцію та наукову ідеологію словників; аналізувати мікро- та макроструктуру словників різних типів; виокремлювати складові частини словникових статей; формувати лексикографічні реєстри; укладати словникові статті різних типів; редагувати словникові статті; керувати гіпертекстовою, ілюстративною і семантичною інформацією та ін.

Навчальну (лексикографічну) практику студентів організують деканат філологічного факультету та кафедра української мови на підставі наказу по університету. Безпосереднє керівництво навчальною (лексикографічною) практикою здобувачів здійснюють керівники практики – викладачі кафедри української мови. Перед початком практики з групою студентів III курсу проводяться настановчі збори, на яких студентів ознайомлюють із завданням та змістом практики, а також порядком її проходження. Щотижневе навантаження студента становить 6-8 годин робочого часу. Режим роботи студентів-практикантів визначається керівниками практики. До робочого часу практиканта входить ведення щоденника практики, самостійне вивчення літератури, добір лексикографічних матеріалів, консультації з керівником, працівниками бібліотеки тощо. Студент, робота якого визнана незадовільною, вважається студентом, що не виконав навчальний план семестру. За рішенням деканату факультету для нього може бути призначено повторне проходження практики без відриву від навчальних занять в університеті. Навчальна (лексикографічна) практика завершується підсумковою конференцією, на якій здобувачі презентують звіт про проходження практики, викладачі оцінюють результати їхньої роботи.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Мета освітнього компонента – формування в здобувачів-філологів систематизованих наукових знань про традиційні й нові підходи щодо класифікації різних типів словників, оволодіння базовими термінами лексикографії, а також вироблення систематизованих практичних навичок укладання наукових текстів лексикографічного типу та оволодіння базовими прийомами та механізмами лексикографічної параметризації.

Завдання навчальної (лексикографічної) практики:

- формування наукових поглядів на лексикографію,
- вироблення практичних навичок укладання словникової продукції,
- проведення самостійних спостережень над різними типами структур у виданнях лексикографічного типу,
- знання базових принципів лексикографічної параметризації.

3. ПЕРЕЛІК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, ЯКІ НАБУВАЮТЬСЯ ПІД ЧАС ОПАНУВАННЯ ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ

1. Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні задачі і практичні проблеми у галузі філологічної освіти, що передбачає застосування певних теорій та методів мовознавчої та літературознавчої, а також педагогічної наук і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітньо-виховного процесу в основній (базовій) середній школі.

Загальні компетентності:

ЗК 1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 5. Здатність застосовувати набуті знання та вміння в практичних ситуаціях, прогнозувати, проектувати та моделювати освітній процес, зрозуміло і недвозначно доносити власні висновки до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

Фахові компетентності:

ФК07. Здатність вільно володіти українською мовою, адекватно використовувати мовні ресурси, демонструвати сформовану мовну й мовленнєву компетенції в процесі фахової і міжособистісної комунікації, володіти різними засобами мовної поведінки в різних комунікативних контекстах.

ФК13. Володіння глибинними знаннями зі стилістики, лексикології та інших розділів мовознавчої науки і визначати сучасний стан розвитку мовознавства та наукові досягнення в дослідженні окремих аспектів української мови; здатність визначати й розуміти інноваційні процеси в розвитку мови.

4. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН01. Знати сучасні філологічні й дидактичні засади навчання української мови і літератури.

ПРН15. Порівнювати мовні та літературні факти, явища, визначати їхні подібності та відмінності.

ПРН19. Уміти вдосконалювати набуту під час навчання кваліфікацію.

5. ОБСЯГ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Вид заняття	лекції	практичні заняття	самостійна робота	навчальна практика
Кількість годин				3 кр./ 90 год.

6. ПОЛІТИКА

Політика академічної поведінки та етики:

- Не пропускати та не запізнюватися на заняття за розкладом;
- Вчасно виконувати завдання семінарів та питань самостійної роботи;
- Вчасно та самостійно виконувати періодичні контрольні завдання

7. СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Тема 1. Лексикографічна парадигма: базові терміни і аспекти типології словників. Лексикографія як наукова дисципліна. Сучасна лексикографічна парадигма. Теоретична (металексикографія) і практична лексикографія та їх завдання. Структурування сучасної лексикографічної парадигми. Теорія лексикографії (загальна теорія; організація словникарської праці; лексикографічне дослідження мови; лексикографічний опис мови). Історія лексикографії. Студії з користування словниками. Критика словників. Маркетинг словників. Базові поняття лексикографії (словник, макроструктура (структура словника), мікроструктура (словникова стаття, вокабула), реєстр, реєстрова одиниця, заголовкова одиниця, ремарка (семантична, граматична, стилістична, функціо-нальна), транскрипція, синопсис, дефініція, екземпліфікація, вхідна і вихідна мова, пасивний і активний словник, концепція, інструкція, філіація, семантизація, лексикографічна параметризація, лексикографування, лексикографічні символи й умовні позначення). Наукові напрями сучасної лексикографічної парадигми (Загальна (універсальна) і конкретна (національна) лексикографія; Синхронна (описова) і діахронна (історична) лексикографія; Загальномовна і лектна (діалектна, соціолектна, ідіолектна) лексикографія; Нормативна і реєстративна лексикографія; Тлумачна і перекладна лексикографія; Наукова, навчальна і довідкова лексикографія; Традиційна, комп'ютерна і корпусна лексикографія)

Тема 2. Словник як різновид лексикографічної продукції. Функції словників. Лексикографічні універсалії. Типологія модерних словників: За змістом (енциклопедичні (поняттєві) і лінгвістичні (загальномовні)); За відбором лексики (тезауруси (повні) і часткові); За способом опису слова (спеціальні та універсальні); За одиницею лексикографічного опису (словники лексем, морфем, фразеологічних одиниць); За епохою функціонування (сучасні та історичні); За призначенням (словники помилок, труднощів, навчальні); За мовним охопленням (одно-мовні, двомовні (перекладні), багатомовні); За розміщенням лексичного матеріалу (прямі (алфавітні), зворотні, алфавітно-гніздові, ідеографічні (тематичні)); За обсягом реєстрового матеріалу (короткі (до 30 000 слів), середні (70-80 000 слів), великі (понад 80 000 слів)). Основні етапи укладання словників. Концепція, зовнішні і внутрішні параметри, лексикографічна база і реєстри. Жанрово-тематична класифікація словників лінгвістичного типу. Основні лексикографічні школи та осередки.

Тема 3. Енциклопедична (поняттєва) лексикографія. Енциклопедичний словник як різновид лексикографічної продукції. Відмінність від словників лінгвістичного типу. Особливості реєстру та змісту. Жанрові ознаки енциклопедії як різновиду наукової чи науково-популярної довідкової літератури. Типологія енциклопедій: за обсягом (великі, малі, короткі, енциклопедичні довідники), за змістом (загальні, галузеві (тематичні), регіональні, проблемні, персональні). Структурні моделі словникових статей (статті-огляди, статті-довідки, статті-тлумачення, статті-посилання). Історія енциклопедичного руху в Україні і за кордоном. Прототипи сучасних українських енциклопедій. Особливості інтерактивного е-формату. Різновиди тематичних енциклопедій.

Тема 4. Структура процесу енциклопедичного лексикографування. Функціональні блоки, апарати та архітектоніка (композиція) енциклопедичної статті. Семантична, жанрова і структурна типологія словникових статей. Принципи укладання. Засади енциклопедичної стилістики і синтаксису. Механізми енциклопедичного лексикографування. Лемація. Дефініція. Метамова. Крос-референції. Категоризація. Енциклопедичний дискурс. Мережеві енциклопедії. Вікіфікація матеріалу.

Тема 5. Загальномовна лексикографія. Семантична лексикографія. З історії укладання тлумачного словника української мови. Різновиди тлумачних словників (академічні (наукові), науково-популярні, навчальні (шкільні), дитячі, комбіновані (багатоаспектні)). Структура семантичного лексикографування. Композиція словникової статті. Основні прийоми і методи лексикографування. Діахронна (історична) лексикографія та її завдання. Історичний словник як різновид семантичного словника. З історії укладання українського історичного словника. Діалектна (територіальна, регіональна, ареальна, обласна) лексикографія. Завдання і пріоритети лексикографічної параметризації діалектного матеріалу. Різновиди діалектних словників (загальні і тематичні). Історія укладання ареальних словників та їх типи (словники говорів, говірок, територій). Соціолектна (жаргонна) лексикографія – новий напрямок українського словництва. Ідіолектна лексикографія як напрям семантичних, історичних та статистичних студій лексичного фонду. Статистична параметризація лексики. Словопоказчики та конкорданси.

Тема 6. Етимологічна лексикографія. Історія укладання українських класичних етимологіконів. Науково-теоретичні засади укладання етимологічних словників. Типологічні моделі етимологічних довідок та їх використання у словниках різних типів. Історико-етимологічні довідки у онімних словниках та словниках іншомовних слів.

Тема 7. Статистична, навчальна, корпусна, комп'ютерна лексикографія. Теоретичні засади та принципи моделювання словникових статей.

8. МЕТОДИ ТА ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Контроль за якістю знань і вмінь здобувачів вищої освіти, застосуванням набутих практичних навичок відбувається постійно впродовж усього терміну проходження практики у формі порад, консультацій, пояснень тощо. Застосовується групова та індивідуальна перевірка виконаних завдань. Під час групової перевірки керівник визначає рівень колективних дій, злагодженість та згуртованість під час виконання загальних завдань. Індивідуальна перевірка дає можливість з'ясувати, якими професійними якостями оволодів кожен здобувач, виявити недоліки та окреслити шляхи їх подолання. Важливою формою контролю також є самоконтроль, правильна організація якого забезпечує реалізацію принципів свідомості, активності, міцності знань, умінь та навичок практикантів.

Методи навчання: проблемно-пошуковий метод, самостійна робота, звіт-презентація, використання програмних засобів навчального призначення (репозиторій МДПУ – <http://eprints.mdpu.org.ua/>).

Методи перевірки: звіт-презентація, усне опитування, оформлення звітної документації.

Формою контролю практики є залік.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДНО ДО ВИДІВ КОНТРОЛЮ

Навчальна (лексикографічна) практика оцінюється за 100-бальною шкалою.

Після завершення практики здобувачі вищої освіти мають надати керівникові практики у зазначений термін звітну документацію та оприлюднити матеріали практики на звітній конференції. Зазначені види роботи оцінюються таким чином:

	Вид роботи	Кількість балів
1	Щоденник з практики й колективний звіт	20 балів
2	Виконане індивідуальне пошуково-дослідне завдання	50 балів
	Оформлення документації (у тому числі фотоматеріали та ін. наочність)	10 балів
	Публічний захист звіту (у тому числі участь в обговоренні)	20 балів

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

За результатами проходження навчальної (лексикографічної) практики оцінювання знань і вмінь здобувачів вищої освіти відбувається за такими критеріями:

Оцінку «відмінно» (90-100 балів) здобувач отримує, якщо всі завдання практики виконано в повному обсязі, виявлено глибоке розуміння теоретичних знань та вміння творчо їх застосовувати. Враховується сумлінне виконання всіх завдань практики, високий рівень

удосконалення своїх знань, умінь та навичок, пов'язаних із особливостями професійної діяльності. Матеріали опрацьовано, проаналізовано, правильно оформлено та подано у визначений термін. Повністю розкрито тему індивідуального завдання, зроблено чіткі висновки щодо досліджуваного питання.

Оцінку «добре» (83-89 балів) здобувач одержує, якщо завдання практики виконані правильно, але недостатньо повно. Практикант виконував завдання керівників практики, удосконалював на практиці свої знання з сучасної української літературної мови та української лексикографії. Матеріали подано у визначений термін, але недостатньо систематизовано. Індивідуальне завдання виконано та логічно викладено. Відповіді на запитання під час заліку загалом правильні.

Оцінку «добре» (74-81 бал) здобувач отримує, якщо завдання практики виконано повно, але було допущено кілька не дуже грубих помилок. Практикант виконував завдання керівника практики, удосконалював свої знання та навички з фаху. Матеріали подано у визначений термін, але є певні невідповідності або оформлено з помилками. Тему індивідуального завдання розкрито, але логіка викладу порушена. Під час відповідей на запитання орієнтується у змісті практики.

Оцінку «задовільно» (64-73 бали) здобувач отримує, якщо завдання практики виконано в неповному обсязі, в ході виконання завдань допускалися помилки. Знання теоретичного матеріалу продемонстровано з деякими недоліками, недостатньо сформовані основні вміння та навички. Матеріали практики опрацьовано з помилками, бракує аналізу. Індивідуальне завдання виконано, але не розкрито тему. Відповіді на запитання під час заліку неповні.

Оцінка «задовільно» (60-63 бали) ставиться здобувачеві, якщо завдання практики виконано з помилками або не в повному обсязі. У теоретичних знаннях виявлено недоліки, бракує сформованих умінь та навичок зі спеціальності. Матеріали опрацьовано частково, оформлено неправильно, слабо аргументовані висновки й узагальнення, індивідуальне завдання виконано частково. Відповіді на запитання під час заліку неповні.

Оцінку «незадовільно» (35-59 балів) здобувач отримує, якщо більшість завдань навчальної практики не виконані. Практикант не володіє теоретичними знаннями, не може дати відповіді на поставлені запитання. Виявлені проблеми із виконанням завдань, не сформовано вміння проводити відповідні види роботи. Матеріали недбало опрацьовано, оформлено з помилками.

Оцінку «незадовільно» (1-34 бали) здобувач отримує, якщо завдання навчальної практики не виконано.

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Васильчук В. Лексикографія як наука (основи лексикографування). *Проблеми семантики слова, речення та тексту: збірник наукових праць*. К.: КНЛУ, 2006. Вип. 16. С. 20-28.
2. Введенская Л.А. Русская лексикография: Учебное пособие. Ростов-на-Дону: МарТ, 2007. 359 с.
3. Гордієнко Н. Сучасна лексикографія як об'єкт лінгвістики. *Українська мова: науково-теоретичний журнал*. 2011. № 3. С. 67–73.
4. Демська-Кульчицька О.М. Лексикографія: між ремеслом і наукою. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки*. Т. 85. К.: Вид. дім

НаУКМА, 2008. С. 3-9.

5. Демська О. Вступ до лексикографії: Навчальний посібник. К.: НАУКМА, 2010. 266 с.
6. Дубичинский В.В. Теоретическая и практическая лексикография: учебное пособие. Вена; Харьков: Wiener Slawistischer Almanach; Харьковское лексикографическое общество, 1998. 160 с.
7. Дубичинський В.В. Лексикографія української мови. Конспект лекцій. Харків: НТУ ХПІ, 2002. 56 с.
8. Дубичинський В.В. Українська лексикографія: історія, сучасність та комп'ютерні технології: навчальний посібник. Х.: НТУ ХПІ, 2004. 164 с.
9. Зубець Н. Українська лексикографія другої половини ХХ - початку ХХІ століття: навчальний посібник для студ. вищих навч. закл. Запоріжжя, 2008. 124 с.
10. Кровицька О. Українська лексикографія: теорія і практика. Львів, 2005. 174 с.
11. Лендау С. Словники: мистецтво та ремесло лексикографії. К.: К.І.С., 2012. 480 с.
12. Перебийніс В.І., Сорокін В.М. Традиційна і комп'ютерна лексикографія: навчальний посібник. К.: Вид. центр КНЛУ, 2008. 218 с.
13. Полюга Л. Складові елементи словників: із досвіду лексикографа. Записки з українського мовознавства: збірник наукових праць. Одеса, 2006. Вип. 16. С. 299-307.
14. Полюга Л. Структура і функції словникових статей у лексиконах різних типів / Л.Полюга // Українська історична і діалектна лексика: збірник наукових праць. Львів, 2003. Вип. 3. С. 16-23.
15. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія. За редакцією М. І. Голянич. Івано-Франківськ: Сімик, 2011. 272 с.
16. Тараненко О.О. Лексикографія. Українська мова: Енциклопедія. К.: Українська енциклопедія, 2004. С. 296-297.
17. Шерстяных И.В. Практическая лексикография: учебное пособие. Иркутск: ФГБОУ ВПО ИГЛУ, 2012. 392 с.
18. Широков В. А. Комп'ютерна лексикографія. К: Наукова думка, 2011. 351 с.
19. Широков В. А. Феноменологія лексикографічних систем: Монографія. К.: Наукова думка, 2004. 327 с.

Додаткові джерела

1. Бондар О.І. Українське діалектне словникарство початку ХХІ ст. Вісник Одеського національного університету. Серія філологія. Т. 17. Вип. 4. 2012. С. 5-17.
2. Боярова Л.Г. Проблема розмежування полісемії та омонімії термінів у лексикографічній практиці. Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна : Сер. «Філологія». 2005. № 666. Вип. 45. С. 18–20.

3. [*Боярова Л.Г. Словникова кодифікація і термінологічна норма \(90-і рр. XX ст. – поч. XXI ст.\) // Українське мовознавство : Міжвідом. наук. зб. К. : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2008. Вип. 38. С. 25-29.*](#)
4. [*Боярова Л.Г. Термінологічна лексика в загальномовному тлумачному словнику. Лексикографічний бюлетень. К., 2008. Вип. 17. С. 13-24.*](#)
5. *Вокальчук Г. Етапи становлення і розвитку українського авторського словникарства Особливості лексикографічної фіксації новотворів / Г.Вокальчук // Проблеми й перспективи авторської лексикографії. “Регіональний” словник поетичних неолексем (Рівненщина). Острог, 2008. С. 5-57.*
6. *Іващенко О.О., Сагаровський А.А. Методологія і методика укладання ідіодіалектного словника. Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Сер.: Філологія. 2009. № 843. Вип. 55. С. 114-119.*
7. *Максимчук В.В. Особливості лексикографічного представлення авторських лексичних новотворів у сучасних неологічних словниках. Наукові записки. Серія філологічна. Острог, 2010. Вип. 17. С. 256-264.*
8. *Мовчун Л. До питання про вироблення засад української римографії. Українське мовознавство. 2008. Вип. 38. С. 139–142.*
9. *Полюга Л. Українські історичні словники в контексті слов’янської лексикографії. Проблеми слов’язознавства. Вип. 51. 2000. С. 195-198.*
10. *Русанівський В.М., Клименко Н.Ф. Від універсальної бази лінгвістичних знань до комп’ютерного укладання словників. Мовознавство. 1995. № 4-5. С. 3-10.*
11. *Русанівський В.М., Широков В.А. Інформаційно-лінгвістичні основи сучасної тлумачної лексикографії / В. М. Русанівський, В. А. Широков. Мовознавство. 2002. № 6. С. 7-48.*
12. *Сабодаш І. Зведений тематичний словник як вид лексикографічної праці // Волинь – Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. Вип. 10. 2003. С. 195-205.*
13. *Сабодаш І. Українська діалектна лексикографія післявоєнного періоду. Język ukraiński: współczesność – historia. Red. F. Czyżewski, P. Hrysenko. Lublin, 2003. S. 93-106.*
14. *Симоненко Л. Тлумачно-перекладна лексикографія. Українська лексикографія в загальнослов’янському контексті. К., 2011. С. 308–314.*

15. *Сологуб Н.* Словники мови письменників // Лінгвістика: об'єкт-стиль, мета-оцінка. Збірник наукових праць, присвячених 70-річчю від дня народження проф. С.Я.Єрмоленко. Відп. ред. ак. НАН України В.Г.Скляренко. К., 2007. С. 133-138.
16. *Тименко Л.* Лексикографічні праці в Інтернеті (описово-аналітичний огляд). Лексикографічний бюлетень. 2007. Вип. 15. С. 58–62.
17. *Хобзей Н.* Діалектна лексикографія сьогодні. Укр. мовознавство. 2008. Вип. 38. С. 254-256.
18. *Хобзей Н.* Сучасне українське діалектне словництво. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 15. 2006. С. 819-826.
19. *Цимбалюк-Скопненко Т.* Українська авторська лексикографія: здобутки та перспективи. Українська мова. 2010. № 9. С. 3-14.
20. *Широков В.А.* Всеукраїнський лінгвістичний діалог у контексті теорії лексикографічних систем. *Мовознавство*. 2003. № 6. С. 3-7.
21. *Широков В.А.* Гуманітарна традиція і технологічний статус мови. *Мовознавство*. 2001. № 3. С. 128–132.
22. *Широков А.В., Манак В.В.,* Організація ресурсів національної словникової бази. *Мовознавство*. 2001. № 5. С.3-13.
23. *Широков В.А., Рабулець О.Г., Шевченко І.В., Костишин О.М., Якименко М.К.* Технологічні основи сучасної тлумачної лексикографії. *Мовознавство*. 2002. № 6. С. 49-86.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. www.nbuv.gov.ua – офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського;
2. офіційний сайт філологічного факультету;
3. бібліотека Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького;
4. litopys.org.ua
5. izbornyk.org.ua